

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล: โอกาสและความท้าทาย
The Governance of the Sangha in the Digital Era:
Opportunities and Challenges

พระศรีวิจิราวาทิ (ฉัตรชัย มูลสาร)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Prasrivajiravati (Chatchai Moonsam)
Mahamakut Buddhist University
e-mail: Pm-chatahai.su@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลเผชิญกับทั้งโอกาสและความท้าทายที่มีผลต่อการดำเนินงานและบทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมไทย เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ได้เปิดโอกาสให้คณะสงฆ์สามารถเผยแพร่คำสอน พระพุทธศาสนาไปยังผู้คนในวงกว้างและในรูปแบบที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น โดยการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ทำให้พระสงฆ์สามารถสื่อสารกับศาสนิกชนและตอบสนองต่อความต้องการทางจิตวิญญาณของประชาชนได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีดิจิทัลก็มีความท้าทายในด้านการบริหารจัดการ การรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในคณะสงฆ์ และการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล การใช้เทคโนโลยีในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาจึงต้องคำนึงถึงจริยธรรมและการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เหมาะสม บทความนี้มีเจตนารมณ์ทางวิชาการเพื่อสะท้อนมุมมองทั้งที่เป็นโอกาสและความท้าทายในการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางในการปรับตัวของคณะสงฆ์เพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการปกครองและเผยแพร่คำสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: การปกครองคณะสงฆ์, ความท้าทาย, เทคโนโลยีดิจิทัล, พระพุทธศาสนา, โอกาส

Abstract

The governance of the Sangha in the digital age faces both opportunities and challenges that impact its operations and role within Thai society. Digital technologies such as the internet, social media, and various applications have provided the Sangha with the opportunity to disseminate Buddhist teachings to a broader audience in a more accessible format. Through the use of online platforms, monks are able to communicate with laypeople and respond to their spiritual needs more rapidly and efficiently. However, digital technologies also present challenges in terms of management, maintaining order within the Sangha, and protecting personal data. The use of technology in disseminating Buddhism must therefore consider ethics and adherence to the principles of Buddhist teachings to avoid potential negative consequences from improper use of technology. This article aims to reflect on both the opportunities and challenges in governing the Sangha in the digital era, as well as propose ways in which the Sangha can adapt to effectively utilize technology in governance and the dissemination of teachings in a manner that aligns with the principles of Buddhism.

Keywords: Governance of the Sangha, Challenges, Digital Technology, Buddhism, Opportunities.

บทนำ

การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทยมีความสำคัญทั้งในเชิงศาสนาและสังคม โดยคณะสงฆ์ถือเป็นสถาบันหลักที่ส่งเสริมพุทธศาสนาและคุณธรรมในสังคมไทย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในยุคดิจิทัลได้สร้างผลกระทบต่อทุกมิติของการบริหารจัดการ รวมถึงการปกครองคณะสงฆ์ บทความนี้จะวิเคราะห์บริบทของการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล โดยเน้นโอกาสและความท้าทายที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งในยุคดิจิทัล (digital era) ถูกนิยามด้วยการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีบทบาท

สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ระบบการสื่อสารออนไลน์ เช่น สื่อสังคมออนไลน์ และการบริหารจัดการข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ทำให้คณะสงฆ์สามารถเข้าถึงข้อมูลและปฏิสัมพันธ์กับสังคมได้รวดเร็วขึ้น ในบริบทการปกครองคณะสงฆ์ เทคโนโลยีสามารถนำมาใช้ในหลายด้าน เช่น การจัดการข้อมูลสงฆ์ (data based) การบันทึกข้อมูลพระสงฆ์ การดำเนินงานของวัดและกิจกรรมทางศาสนาในรูปแบบดิจิทัล การเผยแพร่พุทธธรรม การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อออนไลน์ ทำให้ศาสนิกชนเข้าถึงคำสอนได้สะดวก รวมทั้ง การพัฒนาผู้นำคณะสงฆ์ การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการอบรมพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ และการคลิลานุปัฏฐาก เป็นต้น

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในระบบการปกครองคณะสงฆ์นำมาซึ่งโอกาสหลายประการที่สามารถส่งเสริมการบริหารงานและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคใหม่ เช่น การสื่อสารที่รวดเร็วและทั่วถึง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ระดับสากล การจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำสงฆ์ การเข้าถึงศาสนิกชนคนรุ่นใหม่หรือยุคใหม่ และการบริหารงานที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ เป็นต้น ดังนั้น โอกาส ที่สำคัญในยุคดิจิทัลสำหรับการปกครองคณะสงฆ์ผ่านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบการปกครองคณะสงฆ์สามารถประยุกต์ใช้งานและการสร้างโอกาสที่สำคัญ อาทิเช่น การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การประชุมออนไลน์ช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ทำให้สามารถบริหารจัดการและสื่อสารในระดับประเทศได้อย่างทั่วถึง การส่งเสริมธรรมะยกระดับสู่สากลผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้พุทธศาสนาสามารถเผยแผ่ไปยังประชากรโลกได้ง่ายขึ้น นับว่าเป็นโอกาสที่จะช่วยเสริมบทบาทของคณะสงฆ์ในเวทีสากลได้ รวมทั้ง การบริหารจัดการที่โปร่งใสนำมาซึ่งการใช้ระบบดิจิทัลในงานเอกสารและการจัดเก็บข้อมูลช่วยเพิ่มความโปร่งใสในกระบวนการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค

สำหรับประเด็นความท้าทายในการปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคดิจิทัลนั้น ถึงแม้เทคโนโลยีจะสร้างโอกาสได้ก็จริง แต่ก็มี ความท้าทายที่คณะสงฆ์ต้องเผชิญอยู่หลายประการ อาทิเช่น การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม กล่าวคือพระสงฆ์บางรูปอาจขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยี ทำให้เกิดความล่าช้าในการนำดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ ความเสี่ยงด้านความปลอดภัยของข้อมูล การจัดการข้อมูลคณะสงฆ์ในระบบออนไลน์อาจเกิดความเสี่ยงต่อการถูกโจมตีหรือรั่วไหล รวมทั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพระธรรมวินัย การใช้เทคโนโลยีอย่างไม่ระมัดระวังอาจนำไปสู่ความขัดแย้งกับพระธรรมวินัย หรือ

เบี่ยงเบนจุดมุ่งหมายของพุทธศาสนา เป็นต้น ดังนั้น เพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์สามารถปรับตัวในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ควรมีแนวทางพัฒนา อาทิเช่น การจัดอบรมความรู้ด้านเทคโนโลยีสำหรับพระสงฆ์ การสร้างระบบจัดการข้อมูลที่ปลอดภัยและสอดคล้องกับหลักศาสนา และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมที่สนับสนุนพุทธธรรมและคุณธรรม ในบทความนี้ผู้เขียนมีเจตนารมณ์ทางวิชาการที่จะสะท้อนมุมมองในประเด็นการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล ที่จะเป็นโอกาสสำคัญอันสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารและเผยแผ่ธรรมะได้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม ความท้าทายด้านการจัดการเทคโนโลยีและความเหมาะสมกับพระธรรมวินัยยังคงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ การพัฒนาแนวทางที่สมดุลระหว่างเทคโนโลยีกับพุทธธรรมจะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถปรับตัวและสร้างคุณค่าในยุคดิจิทัลได้อย่างยั่งยืน

วิวัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทย

การปกครองคณะสงฆ์ไทยมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามบริบทของสังคม การเมือง และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่การนำพระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิในยุคโคโบราณ จนถึงการปฏิรูปครั้งสำคัญในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และการจัดระเบียบภายใต้กฎหมายคณะสงฆ์ในยุคปัจจุบัน การศึกษาวิวัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทยจึงช่วยให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมือง รวมถึงบทบาทของคณะสงฆ์ในการสร้างสังคมไทยในแต่ละยุค ซึ่งมีวิวัฒนาการดังนี้

1. ยุคเริ่มต้น: การปกครองแบบธรรมชาติ

ในยุคแรกที่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ การปกครองคณะสงฆ์ยังคงยึดหลักธรรมวินัยตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ไม่มีโครงสร้างหรือระบบการปกครองที่ชัดเจน พระสงฆ์ในยุคนั้นดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายตามหลักธรรม โดยได้รับการอุปถัมภ์จากชุมชนและกษัตริย์ในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2543) ชี้ให้เห็นว่า “ลักษณะของการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนั้นเน้นความเป็นอิสระของแต่ละวัด แต่ยังมีความสามัคคีผ่านเครือข่ายทางศาสนา”

2. ยุคกรุงสุโขทัยและอยุธยา: การเริ่มต้นของโครงสร้างการปกครอง

ในยุคสุโขทัยและอยุธยา การปกครองคณะสงฆ์เริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น โดยกษัตริย์มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อุปถัมภ์และผู้ปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ พระมหากษัตริย์ยังทรงแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้ดูแลกิจการสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร

ซึ่ง Reynolds (1976) กล่าวถึงบทบาทของกษัตริย์อยุธยาว่า “The king's role in ecclesiastical administration reflected his responsibility for both temporal and spiritual welfare of the realm”

3. ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น: การจัดระเบียบผ่านกฎหมายสงฆ์

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การปกครองคณะสงฆ์ยังคงเน้นโครงสร้างแบบรวมศูนย์ แต่เพิ่มความเข้มงวดด้วยกฎหมาย เช่น กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการปกครองคณะสงฆ์ และผลจากการปฏิรูปในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 การปฏิรูปครั้งสำคัญเกิดขึ้นในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการประกาศ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่ชัดเจนและรวมศูนย์ โดยแบ่งการปกครองออกเป็นระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ซึ่งกิตติ ทองเกิด (2562) สะท้อนมุมมองว่า “การปฏิรูปในยุคนี้เน้นการควบคุมศาสนาเพื่อความมั่นคงของรัฐ และการปรับตัวของสงฆ์ให้เข้ากับบริบทสมัยใหม่”

4. ยุคปัจจุบัน: การจัดระเบียบภายใต้กฎหมายคณะสงฆ์

กฎหมายคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2535 ได้กำหนดโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจน โดยมี มหาเถรสมาคม เป็นองค์กรปกครองสูงสุด และมีการแบ่งสายการปกครองเป็นฝ่ายธรรมยุตและมหานิกาย รวมทั้ง McCargo (2012) ที่ชี้ว่า “The Sangha's administrative reforms reflected a balancing act between maintaining religious authority and adapting to modern political and social demands”

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า วิวัฒนาการการปกครองคณะสงฆ์ไทยสะท้อนถึงการปรับตัวของศาสนาต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม จากการปกครองแบบธรรมชาตินิยมนิยามสู่ระบบรวมศูนย์ในยุครัตนโกสินทร์ และการจัดระเบียบตามกฎหมายในยุคปัจจุบัน การศึกษาวิวัฒนาการนี้ช่วยให้เข้าใจถึงความสำคัญของการปรับตัวและบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะส่วนสำคัญของสังคมไทย

หากเมื่อกล่าวถึงระบบการปกครองคณะสงฆ์ไทย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 อธิบายว่า คณะสงฆ์ไทย หมายถึง บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กล่าวคือ พระภิกษุที่มีศีล ๒๒๗ ข้อเป็นเครื่องกำกับวัตรปฏิบัติ พระภิกษุทุกรูปอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งได้วางกฎหมายมหาเถรสมาคมว่า

ด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไว้เป็นลำดับชั้นการปกครองและการปกครองคณะสงฆ์ ทุกส่วนทุกชั้นมีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น เช่น คณะธรรมยุตมีเจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตปกครอง ส่วนคณะมหานิกายแบ่งการปกครองออกเป็น 4 หน คือ เจ้าคณะใหญ่หนหลวง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ซึ่งระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ซึ่งได้กระจายอำนาจการปกครอง ออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ระดับภาค มีเจ้าคณะภาคดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตนให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ส่วนที่ 2 ระดับจังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดปกครอง (เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และเจ้าคณะจังหวัดทั่วประเทศ)

ส่วนที่ 3 ระดับอำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอปกครอง (เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะอำเภอทั่วประเทศ)

ส่วนที่ 4 ระดับตำบล มีเจ้าคณะตำบลปกครอง (เจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้าคณะตำบลทั่วประเทศ)

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจและหน้าที่สำคัญของเจ้าคณะตำบล นอกจากการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงามแล้ว ยังมีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบ ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือผู้อยู่ในปกครองของตน ตรวจสอบและประชุมพระสังฆาธิการในเขตการปกครองของตน หากเราเรียงลำดับการปกครองคณะสงฆ์ จากล่างขึ้นบนเป็นดังนี้ ตำบล ปกครองดูแลวัด (เจ้าคณะตำบลดูแลหลาย ๆ วัด) อำเภอ ปกครองดูแล ตำบล (เจ้าคณะอำเภอดูแลหลาย ๆ ตำบล) จังหวัด ปกครองดูแล อำเภอ (เจ้าคณะจังหวัดดูแลหลาย ๆ อำเภอ) ภาค ปกครองดูแลจังหวัด (เจ้าคณะภาค ดูแลหลาย ๆ จังหวัด) หน ปกครองดูแลภาค (เจ้าคณะใหญ่ ดูแล ภาคหลาย ๆ ภาค) มหาเถรสมาคม ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในภาพรวม

บริบทของคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

1. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อคณะสงฆ์

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในหลายด้านของสังคม ซึ่งรวมถึงการดำเนินงานของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ในยุคที่เต็มไปด้วยการเชื่อมต่อผ่านอินเทอร์เน็ตและการใช้โซเชียลมีเดีย เทคโนโลยีเหล่านี้ได้สร้างทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับคณะสงฆ์ในการรักษาจริยธรรมและการดำเนินการตามหลักพระธรรมวินัย ในบทความนี้จะศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีต่อคณะสงฆ์ในหลายมิติ ได้แก่ มิติด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มิติด้านการปกครองคณะสงฆ์ มิติด้านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการศึกษาพระพุทธศาสนา และผลกระทบด้านจริยธรรมและวินัยสงฆ์ บนพื้นฐานแห่งบริบทดังต่อไปนี้

1) เทคโนโลยีดิจิทัลกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลมีผลกระทบอย่างมากต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในทุกๆระดับ ตั้งแต่เริ่มมีการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของวัดไปจนถึงการเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าโดยตรงผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, YouTube, หรือ Line ซึ่ง พระมหาอดิศักดิ์ อินทวิโส (2563) อธิบายว่า “การใช้โซเชียลมีเดียช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเข้าถึงสาธุชนได้ทั่วโลก ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้พระพุทธศาสนามีชีวิตในสังคมยุคใหม่” เทคโนโลยีดังกล่าวทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่จำกัดอยู่แค่ในวัดหรือในวงการสงฆ์ แต่ยังสามารถเข้าถึงผู้คนในทุกพื้นที่ แม้กระทั่งคนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยมีโอกาสเข้าวัดหรือศึกษาพระธรรมจากพระสงฆ์ นอกจากนี้ เทคโนโลยีดิจิทัลยังช่วยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสากล เช่น การถ่ายทอดสดการแสดงธรรมของพระสงฆ์จากประเทศไทยสู่ผู้สนใจทั่วโลก สร้างโอกาสในการเรียนรู้และเข้าใจพระพุทธศาสนาในวงกว้างขึ้น การเผยแผ่คำสอนเหล่านี้ไม่เพียงแต่เกิดจากการอ่านคำสอนในหนังสือ แต่ยังสามารถรับชมผ่านคลิป์วิดีโอและสัมมนาออนไลน์ (Bianchi, 2020)

2) ผลกระทบต่อการปกครองคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายประการ โดยเฉพาะการที่พระสงฆ์และองค์กรสงฆ์ต้องเผชิญกับกระแสข่าวสารที่สามารถแพร่กระจายอย่างรวดเร็วผ่านอินเทอร์เน็ต การตรวจสอบข่าวสารเกี่ยวกับสงฆ์และการจัดการข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมในวัดและคณะสงฆ์เป็นสิ่งที่ท้าทายอย่างมาก ซึ่ง กิตติ ทองเกิด (2564) อธิบายว่า “โซเชียลมีเดียเป็นพื้นที่ที่

สร้างความท้าทายให้กับการปกครองคณะสงฆ์ เนื่องจากข้อมูลบางประการที่เกี่ยวกับสงฆ์ อาจไม่ได้รับการตรวจสอบอย่างถูกต้องหรือขาดการควบคุมจากมหาเถรสมาคม” การจัดการข่าวปลอม (fake news) และการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัยจึงกลายเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องมีการแก้ไข ดังนั้น เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ในองค์กรต้องปรับเปลี่ยนไป พระสงฆ์บางรูปได้ใช้เทคโนโลยีในการทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนโดยตรง ไม่จำเป็นต้องรอคำสั่งจากมหาเถรสมาคม”

3) บทบาทของ AI และเทคโนโลยีล้ำสมัยต่อพระสงฆ์ กล่าวคือในยุคที่เทคโนโลยีล้ำสมัยเข้ามามีบทบาท การใช้ AI และเครื่องมือดิจิทัลต่าง ๆ มีผลกระทบต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาและการเผยแผ่คำสอน โดยการใช้แอปพลิเคชันสอนสมาธิที่พัฒนาโดย AI เช่น Meditation Apps ที่สามารถแนะนำวิธีฝึกสมาธิแบบต่าง ๆ ทำให้พระสงฆ์และผู้ที่สนใจสามารถฝึกสมาธิได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่ง พระมหาประยูร จิตตมโน (2565) กล่าวถึงประโยชน์ของ AI ว่า “การใช้ AI ในการศึกษาและฝึกสมาธิสามารถทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมพัฒนาทักษะทางจิตใจได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ความท้าทายคือการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่ขัดแย้งกับหลักธรรมและวินัยสงฆ์” นอกจากนี้ McCargo (2021) ได้กล่าวว่า “AI offers exciting potential to support the study of Buddhist texts and enhance meditation practices, yet it also raises ethical concerns regarding its use in spiritual practices”

4) ความท้าทายด้านจริยธรรมและวินัยสงฆ์ กล่าวคือถึงแม้ว่าเทคโนโลยีจะนำมาซึ่งความสะดวกสบายและโอกาสใหม่ ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการศึกษา แต่ก็ต้องเผชิญกับปัญหาทางจริยธรรมที่สำคัญ เช่น การใช้โซเชียลมีเดียในการโพสต์หรือแชร์ข้อมูลที่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัย หรือการที่สงฆ์บางรูปใช้เครื่องมือดิจิทัลในการหาเงินบริจาคโดยไม่ผ่านกระบวนการที่เหมาะสม และ สุจิตรา ศรีไพศาล (2564) สะท้อนมุมมองไว้ว่า “การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างไม่ระมัดระวังอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อคณะสงฆ์และทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา” รวมทั้ง Keown (2018) เน้นย้ำว่า “The ethical challenges posed by digital technologies in Buddhist practice highlight the tension between innovation and traditional religious values”

จากที่กล่าวมาสะท้อนฉากทัศน์บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อคณะสงฆ์ได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้สร้างผลกระทบที่สำคัญต่อ

คณะสงฆ์ในหลากหลายด้าน ตั้งแต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปจนถึงการปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีดิจิทัลและ AI มาใช้ในการศึกษาและการปฏิบัติธรรม แม้จะมีโอกาสใหม่ ๆ ในการเผยแผ่คำสอน แต่ก็มีผลกระทบบทบาทและภารกิจหลักพระธรรมวินัย ซึ่งคณะสงฆ์ต้องมีการปรับตัวและกำกับดูแลให้เหมาะสมกับบริบททางศาสนาและสังคมในยุคดิจิทัล

2. ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีดิจิทัลและบทบาทของคณะสงฆ์

การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลในยุคปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการดูแลวิถีชีวิตทางจิตวิญญาณของประชาชน ในขณะที่เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเปิดโอกาสให้พระสงฆ์เข้าถึงผู้คนได้ในวงกว้าง การเปลี่ยนแปลงนี้ก็มีผลกระทบต่อบทบาทและวิธีการดำเนินงานของคณะสงฆ์อย่างลึกซึ้ง ทั้งในแง่ของการเผยแผ่คำสอน การศึกษา และการปกครอง ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีดิจิทัลและบทบาทของคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจถึงผลกระทบของเทคโนโลยีเหล่านี้ในเชิงศาสนาและสังคม และความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีดิจิทัลและบทบาทของคณะสงฆ์ ประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล กล่าวคือการเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากวิธีการดั้งเดิมที่เน้นการเผยแผ่คำสอนในวิหารหรือในงานศาสนพิธีต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย และแพลตฟอร์มออนไลน์ ทำให้พระสงฆ์สามารถเข้าถึงผู้คนจำนวนมากในเวลาและสถานที่ต่าง ๆ ทั่วโลก การถ่ายทอดสดการเทศนา การสอนธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น YouTube หรือ Facebook Live ช่วยให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงผู้คนในวงกว้าง ไม่จำกัดแค่ในประเทศหรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่ง พระมหาอดิศักดิ์ อินทวิโส (2563) ได้สะท้อนมุมมองไว้ว่า “โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคสมัยใหม่ ไม่เพียงแต่ทำให้คำสอนของพระพุทธเจ้าเข้าถึงผู้คนจำนวนมากขึ้น แต่ยังเปิดโอกาสให้มีการถ่ายทอดประสบการณ์ทางธรรมในรูปแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย” และ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแผ่พระพุทธศาสนายังช่วยให้ประชาชนในสังคมที่ไม่มีโอกาสไปวัด หรือไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาพระธรรมจากพระสงฆ์โดยตรงสามารถเรียนรู้คำสอนผ่านช่องทางออนไลน์ที่สะดวกและเข้าถึงง่ายขึ้น (Bianchi, 2020)

2) การศึกษาและฝึกอบรมพระสงฆ์ในยุคดิจิทัล กล่าวคือการศึกษาของพระสงฆ์ในปัจจุบันก็ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมาก คณะสงฆ์ได้มีการนำเครื่องมือและแหล่งเรียนรู้ทางออนไลน์เข้ามาช่วยเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาและการฝึกอบรมพระสงฆ์เพื่อให้สามารถเข้าใจพระธรรมและหลักพระพุทธศาสนาได้ดีขึ้น โดยการใช้โปรแกรมการเรียนออนไลน์ เช่น eLearning หรือการเรียนรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Moodle หรือ Google Classroom ได้รับความนิยมนอย่างสูง การเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัลไม่เพียงแต่ช่วยให้พระสงฆ์สามารถเรียนรู้ได้สะดวกมากขึ้น แต่ยังเปิดโอกาสให้การศึกษาพระพุทธศาสนาสามารถยืดหยุ่นและเข้าถึงได้ในทุกเวลาที่ต้องการ อนึ่ง การศึกษาออนไลน์ไม่เพียงแต่สะดวกในการเรียนรู้ แต่ยังสามารถนำไปใช้ในการฝึกปฏิบัติธรรมผ่านแอปพลิเคชันที่ช่วยให้พระสงฆ์สามารถฝึกสมาธิและทำจิตให้สงบในรูปแบบที่เหมาะสมกับการปฏิบัติในยุคสมัยใหม่ (McCargo, 2021)

3) การปกครองและการบริหารจัดการภายในคณะสงฆ์ กล่าวคือเทคโนโลยีดิจิทัลมีผลกระทบต่อ การปกครองและการบริหารจัดการภายในคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในส่วนของการสื่อสารและการจัดการข้อมูลต่าง ๆ การใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารภายในวัดและระหว่างคณะสงฆ์ช่วยให้สามารถตัดสินใจได้เร็วขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้สามารถจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดหรือองค์กรสงฆ์ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ การใช้ระบบการจัดการข้อมูลและการติดต่อสื่อสารผ่านอีเมลและแอปพลิเคชันการส่งข้อความได้สร้างความสะดวกสบายในการประสานงานและการตัดสินใจของคณะสงฆ์ (Bianchi, 2020) นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกระบวนการตัดสินใจภายในคณะสงฆ์ยังสามารถช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการปกครองและการบริหารภายในองค์กรสงฆ์ได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการก็มีความท้าทาย เช่น การรักษาความเป็นส่วนตัวของข้อมูลสงฆ์ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และการป้องกันการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งคณะสงฆ์ต้องพัฒนาแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย (McCargo, 2021)

4) ผลกระทบต่อจริยธรรมและวินัยสงฆ์ ถึงแม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะนำมาซึ่งโอกาสใหม่ ๆ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการศึกษาพระธรรม แต่มันก็ยังนำมาซึ่งผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและวินัยสงฆ์ โดยเฉพาะการที่บางครั้งพระสงฆ์อาจใช้เทคโนโลยีในการทำกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างภาพลักษณ์ส่วนตัวที่ไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย ซึ่ง สุจิตรา ศรีไพศาล (2564) ได้ระบุว่า “การ

ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในบางครั้งอาจเสี่ยงต่อการทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อคณะสงฆ์” ดังนั้น การดูแลรักษาหลักพระธรรมวินัยในขณะที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา (Keown, 2018)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันเทคโนโลยีดิจิทัลมีบทบาทที่สำคัญเป็นอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงบทบาทของคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การศึกษา และการบริหารจัดการ แม้จะนำมาซึ่งโอกาสใหม่ ๆ แต่ก็ยังมีผลกระทบทางจริยธรรมและวินัยสงฆ์ที่คณะสงฆ์ต้องพิจารณาและดำเนินการควบคู่ไปกับการใช้งานเทคโนโลยีอย่างระมัดระวัง เพื่อให้การเผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและเป็นประโยชน์สูงสุดแก่สังคม ทั้งนี้ เพราะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในบางครั้งอาจเสี่ยงต่อการทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อคณะสงฆ์ การดูแลรักษาหลักพระธรรมวินัยในขณะที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งที่คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา

โอกาสของการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

1. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารและการติดต่อสื่อสาร

ยุคดิจิทัลได้สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงการปกครองคณะสงฆ์ เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเพิ่มโอกาสในการบริหารจัดการ การเผยแพร่พระธรรมคำสอน และการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น การพิจารณาโอกาสเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญเพื่อเสริมสร้างบทบาทของคณะสงฆ์ในสังคมยุคใหม่อย่างสอดคล้องกับหลักธรรมวินัย ใน 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 ประเด็นโอกาสของการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

1) การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น ระบบจัดการข้อมูลและแอปพลิเคชันสำหรับองค์กร สามารถช่วยให้การบริหารงานภายในคณะสงฆ์มีความเป็นระบบมากขึ้น ตัวอย่างเช่น ระบบจัดการฐานข้อมูลพระสงฆ์ในประเทศไทย

ที่สามารถบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล การปฏิบัติธรรม และการบริหารวัดในแต่ละพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ (สมชาย สวงนสุข, 2563)

2) การเผยแพร่ธรรมที่เข้าถึงได้ทั่วโลก แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น YouTube และ Facebook ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเผยแพร่คำสอนในรูปแบบวิดีโอและถ่ายทอดสดไปยังผู้ฟังทั่วโลก การสร้างเนื้อหาดิจิทัลเหล่านี้ช่วยให้คำสอนพระพุทธศาสนาเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้ง่ายขึ้น (Jones, 2019)

3) การสร้างชุมชนออนไลน์ เพื่อการปฏิบัติธรรม แอปพลิเคชันเพื่อการฝึกสมาธิ เช่น Insight Timer และ Calm มีการปรับเนื้อหาเพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์สามารถใช้แพลตฟอร์มเหล่านี้เพื่อเชื่อมโยงกับผู้ใช้ในชุมชนที่มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม (Thurman, 2020)

4) การเพิ่มโอกาสในการศึกษาพระพุทธศาสนา เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงตำราพระไตรปิฎกได้ง่ายขึ้นผ่านฐานข้อมูลออนไลน์ เช่น โครงการ Digital Tripitaka และเว็บไซต์วัดไทยต่าง ๆ (สมชาย สวงนสุข, 2563)

1.2 การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารและการติดต่อสื่อสาร

1) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารจัดการระบบการจัดการข้อมูลที่เชื่อมโยงระหว่างวัดต่าง ๆ และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สามารถช่วยลดขั้นตอนในการติดต่อและประสานงาน (Smith & Wilson, 2021)

2) การพัฒนาแพลตฟอร์มการสื่อสารภายใน การใช้แพลตฟอร์ม เช่น Line หรือ Zoom ในการประชุมหรือฝึกอบรมช่วยให้พระสงฆ์จากทั่วประเทศสามารถเข้าร่วมได้โดยไม่ต้องเดินทาง ลดต้นทุนและเวลา (สมชาย สวงนสุข, 2563)

3) การสื่อสารกับสาธารณชน (mass media) โซเชียลมีเดียช่วยให้คณะสงฆ์สามารถตอบคำถามหรือให้คำแนะนำทางจิตวิญญาณแก่สาธารณชนได้แบบเรียลไทม์ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างศาสนาและผู้คนในยุคปัจจุบัน (Jones, 2019)

ดังนั้น ยุคดิจิทัลเป็นโอกาสสำคัญสำหรับคณะสงฆ์ในการปรับตัวเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการติดต่อสื่อสาร อย่างไรก็ตาม การใช้งานเทคโนโลยีต้องคำนึงถึงจริยธรรมและหลักธรรมวินัย เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคม

2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัล

ในโลกแห่งยุคดิจิทัลนั้นสื่อดิจิทัล ได้กลายเป็นช่องทางสำคัญสำหรับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เนื่องจากสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางและสะดวกสบาย สื่อดิจิทัล เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย แอปพลิเคชัน และแพลตฟอร์มสตรีมมิง ได้รับความนิยมในการเผยแพร่คำสอนและปฏิบัติธรรม ความสะดวกของเทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างบทบาทของพระสงฆ์และวัดในสังคมยุคใหม่บนพื้นฐานแห่งบริบทดังนี้

2.1 การเผยแพร่พระพุทธศาสนาผ่านสื่อดิจิทัล

1) แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย กล่าวคือโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, YouTube และ TikTok ได้รับการใช้งานอย่างแพร่หลายในการเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนา พระสงฆ์และวัดสามารถสร้างช่องทางของตนเองเพื่อนำเสนอธรรมะในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น วิดีโอสั้น การถ่ายทอดสดเทศนาธรรม และโพสต์ข้อความที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม (สมชาย สงวนสุข, 2563)

2) เว็บไซต์และฐานข้อมูลออนไลน์ กล่าวคือเว็บไซต์วัดและองค์กรศาสนาหลายแห่ง เช่น วัดพระธรรมกาย และโครงการ Digital Tipitaka ช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงพระไตรปิฎก คำอธิบายธรรม และบทเรียนปฏิบัติธรรมได้ในรูปแบบดิจิทัล ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็นไปได้ทุกที่ทุกเวลา (Analayo, 2019)

3) แอปพลิเคชันเพื่อการปฏิบัติธรรม กล่าวคือแอปพลิเคชันมือถือ เช่น Insight Timer และ Buddhify มีบทบาทในการส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิและสติ พระสงฆ์สามารถแนะนำผู้ใช้ผ่านโปรแกรมเหล่านี้และสร้างเนื้อหาเฉพาะสำหรับการปฏิบัติธรรมรายวัน (Thurman, 2020)

4) การใช้เทคโนโลยีสตรีมมิง เช่น การถ่ายทอดสดผ่าน Zoom หรือ YouTube Live ช่วยให้พระสงฆ์สามารถเผยแพร่ธรรมะและนำสมาธิให้กับผู้คนในหลากหลายพื้นที่พร้อมกัน เทคโนโลยีนี้ยังเหมาะสมในช่วงวิกฤต เช่น การระบาดของโควิด-19 ซึ่งผู้คนไม่สามารถเดินทางไปวัดได้ (Smith & Wilson, 2021)

2.2 ประโยชน์ของสื่อดิจิทัลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา

1) การเข้าถึงที่หลากหลายและขยายวงกว้าง สื่อดิจิทัลทำให้คำสอนพระพุทธศาสนาเข้าถึงผู้คนทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นคนรุ่นใหม่ในเขตเมืองหรือชุมชนในพื้นที่ห่างไกล (Jones, 2019)

2) การเชื่อมโยงกับคนรุ่นใหม่ การใช้สื่อที่ทันสมัยช่วยดึงดูดความสนใจของคนรุ่นใหม่ซึ่งคุ้นเคยกับเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้พระพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญในชีวิตของคนยุคปัจจุบัน (สมชาย สงวนสุข, 2563)

3) การลดต้นทุนการเผยแพร่ธรรม การใช้สื่อดิจิทัลช่วยลดค่าใช้จ่ายในการพิมพ์และการเดินทาง ทำให้สามารถเผยแพร่ธรรมะได้ในวงกว้างโดยใช้งบประมาณน้อยลง (Analayo, 2019)

2.3 ความท้าทายในการใช้สื่อดิจิทัล

1) ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (data reliability) การเผยแพร่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัลอาจมีข้อมูลที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ครบถ้วน พระสงฆ์และองค์กรศาสนาต้องดูแลและกำกับเนื้อหาให้สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย (Thurman, 2020)

2) การใช้งานที่ขัดกับจริยธรรม (unethical use) การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น การโพสต์ข้อความหรือภาพที่ไม่สุภาพ อาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์และศาสนา (Smith & Wilson, 2021)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สื่อดิจิทัลได้เปิดโอกาสใหม่ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา แต่ก็มีผลกระทบที่ต้องจัดการ การใช้สื่อดิจิทัลอย่างเหมาะสมและคำนึงถึงจริยธรรมจะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในยุคดิจิทัล

3. การสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ

การสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติถือเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติธรรมในระดับสากล ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรมและศาสนาต่าง ๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ (Chappell, 2020) บทความนี้จะกล่าวถึงความสำคัญ รูปแบบ และแนวทางการสร้างเครือข่ายดังกล่าว พร้อมทั้งยกตัวอย่างกรณีศึกษาและบทเรียนจากองค์กรพระพุทธศาสนาทั้งในและต่างประเทศ ดังนี้

3.1 ความสำคัญของการสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ

1) การส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กล่าวคือเครือข่ายระดับนานาชาติช่วยให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างกว้างขวางและเข้าถึงสังคมในวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Gombrich, 2006) การเชื่อมโยงกับองค์กรศาสนาและสถาบันวิชาการในต่างประเทศยังช่วยให้การตีความคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นไปอย่างทันสมัยและตรงกับความต้องการของประชาชน

2) การแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากร เครือข่ายระดับนานาชาติ เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ทั้งในด้านองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา และในด้านการจัดการวัดและองค์กรพระพุทธศาสนา (สุภัทรชัย สุวรรณรัตน์, 2562)

3) การสร้างสันติภาพและความเข้าใจระหว่างศาสนา การสร้างเครือข่ายช่วยเสริมสร้างบทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาแห่งสันติภาพ และช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ (Prebish & Keown, 2013)

3.2 รูปแบบของเครือข่ายพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

1) เครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น The World Fellowship of Buddhists (WFB) ซึ่งเป็นองค์กรที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างพุทธศาสนิกชนทั่วโลก (Analayo, 2019)

2) การสร้างความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา การเชื่อมโยงระหว่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทย เช่น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) กับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ เช่น University of Kelaniya ในศรีลังกา ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวิชาการและการเผยแพร่ธรรม (สุภัทรชัย สุวรรณรัตน์, 2562)

3) การสร้างเครือข่ายการเผยแพร่ผ่านสื่อดิจิทัล การใช้สื่อดิจิทัลช่วยให้การเชื่อมโยงระหว่างวัดและองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ มีความสะดวกและรวดเร็ว ตัวอย่างเช่น การเผยแพร่คำสอนผ่าน YouTube และ Facebook (Smith & Wilson, 2021)

3.3 แนวทางการพัฒนาเครือข่ายพระพุทธศาสนา

1) การจัดประชุมระดับนานาชาติ การจัดงานเช่น Vesak Day Celebrations หรือ Buddhist Summit ช่วยให้ผู้นำทางศาสนาจากประเทศต่าง ๆ ได้พบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

2) การพัฒนาความสามารถของพระสงฆ์ กล่าวคือการฝึกอบรมพระสงฆ์ในด้านภาษาและเทคโนโลยีช่วยให้การสื่อสารและการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในระดับสากลมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Gethin, 2008)

3) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนให้วัดและองค์กรมีระบบการจัดการข้อมูลและเครือข่ายดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างบทบาทของพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน การส่งเสริมการเผยแผ่ธรรม การแลกเปลี่ยนความรู้ และการพัฒนาความร่วมมือระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมต่าง ๆ จะช่วยให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในระดับสากล ผ่านแนวทางการพัฒนา เช่น การจัดประชุมระดับนานาชาติ การพัฒนาความสามารถของพระสงฆ์ รวมทั้ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนให้วัดและองค์กรมีระบบการจัดการข้อมูลและเครือข่ายดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

ความท้าทายของการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัล

สังคมยุคดิจิทัลนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุกมิติของสังคม รวมถึงการปกครองคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเผยแผ่คำสอน การศึกษา และการบริหารคณะสงฆ์ ถือเป็นโอกาสสำคัญในการเข้าถึง ศาสนิกชนและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญคือการรักษาสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการดำรงรักษาพระธรรมวินัยที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา (Chappell, D. W. (2020); สุภัทรชัย สุวรรณรัตน์, 2563) พร้อมนี้ ผู้เขียนขอยกยกประเด็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

1.1 ประเด็นความท้าทาย

1) ความเสี่ยงต่อการบิดเบือนคำสอน เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น โซเชียลมีเดีย อาจถูกใช้เผยแพร่คำสอนที่ไม่ถูกต้องหรือไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย ผู้นำสงฆ์ต้องเผชิญกับความท้าทายในการกำกับดูแลและคัดกรองข้อมูลที่เผยแพร่

2) ผลกระทบต่อวิถีชีวิตของพระสงฆ์ กล่าวคือการใช้เทคโนโลยี เช่น สมาร์ทโฟนหรืออินเทอร์เน็ต อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสมณะของพระสงฆ์ ซึ่งขัดต่อแนวทางพระวินัย เช่น การป้องกันการใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ไม่เหมาะสม

3) การบริหารจัดการข้อมูลดิจิทัล เช่น การเก็บฐานข้อมูลวัดและพระสงฆ์ จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ แต่การนำเทคโนโลยีนี้มาใช้ อาจก่อให้เกิดปัญหาด้านความปลอดภัยของข้อมูล

4) การรักษาอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนา การปรับตัวสู่ยุคดิจิทัลอาจส่งผลให้พระพุทธศาสนาสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิม ผู้นำสงฆ์ต้องพยายามรักษาความเชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีและอัตลักษณ์ของศาสนา

1.2 แนวทางการรักษาสมดุลระหว่างเทคโนโลยีและพระธรรมวินัย

1) การกำหนดนโยบายการใช้เทคโนโลยี คณะสงฆ์ควรกำหนดแนวทางและนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี เช่น การอนุญาตให้ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมที่ส่งเสริมพระธรรมวินัยเท่านั้น

2) การศึกษาและอบรมด้านเทคโนโลยี กล่าวคือผู้บริหารคณะสงฆ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้พระสงฆ์มีความรู้ความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการใช้งานที่ผิดจริยธรรม

3) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ธรรม การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแผ่คำสอน เช่น การสร้างเว็บไซต์ หรือแอปพลิเคชัน เพื่อการเรียนรู้ สามารถช่วยเผยแผ่คำสอนได้อย่างกว้างขวางโดยไม่ละเมิดพระธรรมวินัย

4) การสร้างระบบกำกับดูแล ผู้นำสงฆ์ควรสร้างระบบกำกับดูแลการใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมทางศาสนา เช่น การตรวจสอบเนื้อหาที่เผยแพร่ในโซเชียลมีเดีย

ดังนั้น สามารถสรุปประเด็นได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายที่ต้องอาศัยความสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับการรักษาพระธรรมวินัย พร้อมด้วยการกำหนดนโยบาย การศึกษา การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการกำกับดูแลที่เหมาะสม คณะสงฆ์จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในยุคดิจิทัลโดยยังคงรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา

บทสรุป

การปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลเปิดโอกาสให้พระพุทธศาสนาปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น อินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย และแพลตฟอร์ม การสื่อสารต่าง ๆ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้คณะสงฆ์สามารถเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนาได้ในวงกว้างและเข้าถึงศาสนิกชนในทุกภูมิภาคของโลกอย่างสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เทคโนโลยียังช่วยให้การบริหารจัดการงานของคณะสงฆ์มีความเป็นระบบ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในรูปแบบที่ทันสมัย เช่น การจัดอบรมธรรมะผ่านระบบออนไลน์ หรือการสร้างแอปพลิเคชัน ที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำคัญที่คณะสงฆ์เผชิญในยุคดิจิทัลคือการรักษาสมดุลระหว่างการใช้เทคโนโลยีกับพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา

ความรวดเร็วและความเป็นสาธารณะของเทคโนโลยีอาจก่อให้เกิดปัญหา เช่น การบิดเบือนคำสอน ความเข้าใจผิดในหลักธรรม หรือการกระทบต่อความเรียบง่ายและสมณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชีวิตสงฆ์ นอกจากนี้ การจัดการด้านจริยธรรมดิจิทัล เช่น การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล และการรับมือกับข้อมูลที่ผิดพลาดหรือขัดต่อพระธรรมวินัย ยังเป็นความท้าทายที่ต้องการการกำกับดูแลอย่างรอบคอบ การเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำสงฆ์และพระสงฆ์ในด้านการใช้เทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งจำเป็น การจัดอบรมหรือพัฒนาหลักสูตรเฉพาะด้าน เช่น การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล และการจัดการชุมชนออนไลน์ สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและเสริมสร้างบทบาทของคณะสงฆ์ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสร้างแนวทางหรือมาตรฐานในการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยจะช่วยลดผลกระทบเชิงลบ และส่งเสริมความมั่นคงทางศาสนาในระยะยาว และทำที่ที่สุดการปกครองคณะสงฆ์ในยุคดิจิทัลไม่ได้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัวในเชิงวัตถุเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการธำรงรักษาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาให้สามารถตอบสนองต่อสังคมสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน โดยการใช้เทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่สนับสนุน แต่ยังคงยึดมั่นในหลักธรรมวินัยและจริยธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหารและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์

เอกสารอ้างอิง

กิตติ ทองเกิด. (2562). **ประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ไทย**. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ธรรม.

พระมหาอดิศักดิ์ อินทวิโส. (2563). **พระพุทธศาสนาในยุคโซเซียลมีเดีย**. นครปฐม:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาประยูร จิตตมโน. (2565). **AI และการปฏิบัติธรรมในศาสนาพุทธ**. กรุงเทพฯ:

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (31 ธันวาคม 2565). ราชกิจจานุเบกษา. ฉบับพิเศษ เล่มที่ 79 ตอนที่ 115 หน้า 29-44.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 (6 มกราคม 2560). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134 ตอนที่ 2 ก หน้า 1-2.

สมชาย สงวนสุข. (2563). **การใช้เทคโนโลยีเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล**.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมวิวัฒน์.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). **พระพุทธศาสนาในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุจิตรา ศรีไพศาล. (2564). **พุทธศาสนาในโลกดิจิทัล: การท้าทายและโอกาส**. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ มจร.
- สุภัทรชัย สุวรรณรัตน์. (2562). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทสากล**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมวิวัฒน์.
- Analayo. (2019). **Early Buddhist Meditation Studies**. Barre Center for Buddhist Studies.
- Bianchi, E. (2020). **Artificial Intelligence and Religion: Opportunities and Challenges**. Oxford: Oxford University Press.
- Chappell, D. W. (2020). **Buddhism in the Global Era: Challenges and Opportunities**. State University Press.
- Gethin, R. (2008). **The Foundations of Buddhism**. Oxford University Press.
- Gombrich, R. (2006). **Theravada Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo**. Routledge.
- Jones, P. (2019). **Digital Buddhism: The Role of Technology in Modern Religious Practice**. Oxford University Press.
- Keown, D. (2018). **Ethics in Buddhism: Traditional and Modern Perspectives**. New York: Routledge.
- McCargo, D. (2012). **Buddhism and Political Authority in Thailand**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prebish, C. S., & Keown, D. (2013). **Introducing Buddhism**. Routledge.
- Reynolds, F. E. (1976). **The Buddhist Kingdom of Ayutthaya: Religion and Society**. Tokyo: Asian Society Press.
- Smith, A., & Wilson, R. (2021). **Technological Transformations in Religious Administration**. Cambridge University Press.
- Thurman, R. A. (2020). **Meditation in the Digital Era: Opportunities and Challenges**. Harvard Divinity School.